

Justitiekottets betänkande

1987/88:37

om ändring i brottsskadelagen
(prop. 1987/88:92 jämte motioner)

JuU
1987/88:37

Propositionen m.m.

I proposition 1987/88:92 har regeringen (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta ett av lagrådet granskat förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413).

En redogörelse för propositionens huvudsakliga innehåll lämnas under rubriken Utskottet på s. 4.

I samband med propositionen behandlas yrkanden i de under den allmänna motionstiden år 1988 väckta motionerna 1987/88:Ju709 av Bengt Harding Olson och Lars Sundin (fp), 1987/88:Ju804 (yrkande 17) av Carl Bildt m.fl. (m), 1987/88:Ju808 av Sven Munke (m), 1987/88:Ju811 (yrkande 2 delvis) av Olof Johansson m.fl. (c), 1987/88:Ju814 (yrkande 3) av Gunilla André m.fl. (c) samt 1987/88:Ju815 av Björn Körlof (m). Motionsyrkandena redovisas på s. 3.

En med anledning av propositionen väckt motion (1987/88:Ju16) har av justitiekottet överlämnats till lagutskottet.

Det vid propositionen fogade lagförslaget har följande lydelse.

Förslag till

Lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413)

Härigenom föreskrivs att 2, 4 och 15 §§ brottsskadelagen (1978:413) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Brottsskadeersättning utgår för personskada. Som personskada ersätts även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället.

Bestämmelserna i denna lag om ersättning för personskada tillämpas också i fråga om lidande som någon tillfogar annan genom brott mot den personliga friheten eller genom annat ofredande som innefattar brott.

4 §

Brottsskadeersättning utgår för sakskada och ren förmögenhetsskada även i annat fall än som avses i 3 § i den mån den skadelidandes möjligheter att försörja sig allvarligt har äventyrats genom skadan eller ersättningsbehovet annars, med hänsyn till hans ekonomiska villkor och omständigheterna i övrigt, framstår som särskilt angeläget.

Brottsskadeersättning utgår för sakskada och ren förmögenhetsskada även i annat fall än som avses i 3 § i den mån den skadelidandes möjligheter att försörja sig allvarligt har äventyrats genom skadan eller ersättningen annars framstår som särskilt angelägen.

15 §

Kostnad för biträde eller utredning i ärende om brottsskadeersättning kan ersättas av allmänna medel, om *synnerliga* skäl föreligger med hänsyn till sökandens ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter.

Kostnad för biträde eller utredning i ärende om brottsskadeersättning kan ersättas av allmänna medel, om *särskilda* skäl föreligger med hänsyn till sökandens ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

1987/88:Ju709 av Bengt Harding Olsson och Lars Sundin (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts med uppgift att förbättra rättegångshjälpen beträffande brottsskadestånd.

1987/88:Ju804 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas

17. att riksdagen hos regeringen begär utredning med syfte att stärka brottsoffrens ställning på sätt som i motionen angivits.

1987/88:Ju808 av Sven Munke (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning eller andra regler om ersättning till personer som skadas vid förhindrande av brott.

1987/88:Ju811 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till insatser för stöd till våldsoffer innebärande att

a) polismyndigheten organiserar en särskild kontaktorganisation för våldsoffer med de uppgifter som anges i motionen,

b) rätten till samhällsstöd garanteras så som i motionen anförts,

c) brottsskadelagens tillämpningsområde vidgas avseende brottsoffers och ingripares möjligheter till ekonomisk kompensation.

1987/88:Ju814 av Gunilla André m.fl. (c) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om information och stöd till dem som ingriper för att förhindra brott.

1987/88:Ju815 av Björn Körlof (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en utredning snabbt tillsätts för att överväga de rättsliga, ekonomiska och andra aspekter som kan finnas för att kraftigt stödja dem som ingriper för att hjälpa polisen eller på annat sätt söker förhindra eller avvärja brott.

Utskottet

Inledning

Den 1 oktober 1978 trädde brottsskadelagen (1978:413) i kraft. Dessförinnan lämnades ersättning i vissa fall av allmänna medel till den som tillfogats skada genom brott från särskilda anslag på justitiedepartementets och socialdepartementets huvudtitlar. Enligt denna lag prövas ansökningar om ersättning av statliga medel för brottsskador (brottsskadeersättning) av en särskild myndighet, brottsskadenämnden. Reglerna i brottsskadelagen om brottsskadeersättningens omfattning anknyter till regleringen i skadeståndslagen (1972:207).

Brottsskadelagen kompletteras av brottsskedeförordningen (1978:653) och förordningen (1978:655) med instruktion för brottsskadenämnden.

Regeringen uppdrog år 1985 åt brottsförebyggande rådet (BRÅ) att överväga olika åtgärder för att stödja och hjälpa dem som har drabbats av brott. Uppdraget redovisades år 1986 i en promemoria (Kansli PM 1986:1)

Stöd och hjälp åt brottsoffer. En probleminventering. I promemorian föreslogs att möjligheterna till ersättning enligt brottsskadelagen skulle förbättras. Med anledning av förslaget uppdrogs år 1986 åt en särskild utredare att se över brottsskadelagen i syfte att förbättra möjligheterna för brottsoffer att få brottsskadeersättning. Utredningsuppdraget redovisades i promemorian (Ds Ju 1987:1) Översyn av brottsskadelagen. Promemorian har remissbehandlats.

Förslaget i den nu aktuella propositionen grundar sig på detta utredningsmaterial.

Gällande ordning

Brottsskadelagens ersättningsregler innebär i korthet följande.

Brottsskadeersättning utgår för *personskada*. Som personskada ersätts även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade har på sig vid skadetillfället.

Brottsskadeersättning utgår vidare för *sakskada* och, om särskilda skäl föreligger, för ren *förmögenhetsskada* (dvs. en ekonomisk skada som uppkommit utan samband med att någon lidit person- eller sakskada). En förutsättning för ersättning i dessa fall är att brottet begåtts av någon som var häktad, intagen på kriminalvårdsanstalt eller intagen för vård i hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga resp. 11 § lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall. Sådana skador kallas ibland rymlingskador. Brottsskadeersättning utgår för sakskada och ren förmögenhetsskada även i annat fall än vid rymlingskada i den mån den skadelidandes möjligheter att försörja sig allvarligt har äventyrats genom skadan eller ersättningsbehovet annars, med hänsyn till hans ekonomiska villkor och omständigheter i övrigt, framstår som särskilt angeläget.

Som ovan antytts bygger brottsskadelagens ersättningssystem i huvudsak på den allmänna skadeståndsrättens regler. Vissa begränsningar gäller dock. En sådan begränsning är att brottsskadeersättning inte omfattar ersättning för lidande till följd av sådana integritetskränkningar som nämns i 1 kap. 3 § skadeståndslagen.

Förslaget i propositionen

I propositionen föreslås ändringar i brottsskadelagen så att möjligheterna att få ersättning av statsmedel för skada till följd av brott förbättras i olika avseenden. Förslaget är ett led i strävandena att förbättra brottsoffrens (målsägandenas) situation.

Ett av förslagen i propositionen innebär att ersättningsmöjligheterna i brottsskadelagen utvidgas så att brottsskadeersättning kan utgå för *lidande* som har tillfogats någon genom brott mot den personliga friheten eller genom annat ofredande som innefattar brott.

Vidare föreslås en utvidgning av möjligheterna att utge brottsskadeersättning för *sakskada och ren förmögenhetsskada* som inte har orsakats av en rymling så att ersättning kan utgå utan ekonomisk behovsprövning i den mån ersättningen med hänsyn till omständigheterna framstår som särskilt angelägen.

En sökandes möjligheter att få ersättning av allmänna medel för *kostnader* i ett ärende om brottsskadeersättning föreslås också utvidgade. För att ersättning skall kunna utgå skall det inte som nu krävas synnerliga skäl utan vara tillräckligt att det föreligger särskilda skäl.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1988.

Utskottet finner inte anledning till erinran mot lagförslaget och tillstyrker således bifall till propositionen. Utskottet förordar dock en viss jämkning i fråga om ikraftträdandet. Som förut nämnts föreslås i propositionen att lagändringarna skall träda i kraft den 1 juli 1988. Enligt vad som uttalas i propositionen blir de nya reglerna tillämpliga endast på skadefall som inträffar efter den tidpunkten. Enligt utskottets uppfattning bör emellertid de nya bestämmelserna tillämpas även på skadefall som inträffat dessförinnan. Som framgår av utskottets hemställan nedan förordar utskottet en övergångsbestämmelse av denna innebörd. Självfallet innebär detta ingen ändring i fråga om vad som redan gäller för prövning av skadefall som inträffat före brottsskadelagens ikraftträdande den 1 oktober 1978. Utskottet vill tillägga att vad utskottet förordat givetvis inte leder till att det kan bli aktuellt för brottsskadenämnden att enbart på den grund att ny lagstiftning tillkommit ta upp redan prövade ärenden till omprövning (jfr prop. 1977/78:126 s. 51 f och prop. 1985/86:80 s. 77 ff).

Ingripanden för att avvärja brott

I motionerna 804, 808, 811, 814 och 815 tas upp olika frågor med anknytning till enskilda personers ingripande för att förhindra brott. I motion 808 framställs önskemål om reglering av frågan om ersättning till den som skadas vid ingripande för att förhindra brott och i motionerna 804 och 814 begärs en översyn av nu gällande regler i detta hänseende. I motion 814 begärs därutöver ökad information till allmänheten om förutsättningarna för enskilt ingripande i sådana fall. I motion 815 framställs begäran om utredning beträffande ekonomiska, rättsliga och andra åtgärder som syftar till att stödja dem som ingriper för att hjälpa polisen eller på annat sätt söker förhindra brott.

Vad först beträffar särskilda regler om ersättning för de skadelidande vid *ingripande mot brott* skall följande framhållas.

Den som biträder ordningsmakten vid ingripande mot brott kan erhålla ersättning för skada. Bestämmelser härom finns i förordningen (1948:195) om ersättning och belöning av statsmedel vid biträde åt ordningsmakten samt i den därtill anknyttande tillämpningskungörelsen (1948:196). Bestämmelserna innebär i huvudsak att den som biträtt en enskild polisman eller ordningsvakt vid ingripande mot någon som har stört den allmänna ordningen eller begått eller misstänkts för brott är berättigad att få ersättning av allmänna medel för skada som uppstått till följd av ingripandet. Både personskada och egendomsskada ersätts. Även belöning kan utgå i sådana fall åt den som visat särskild rådhighet och nit. Frågor om ersättning prövas av länsstyrelsen.

I propositionen anger justitieministern att hon anser detta vara en lämplig ordning för utbetalning av de ersättningsbelopp som kan aktualiseras i dessa

fall. Hon anger vidare att hon har för avsikt att föreslå regeringen att förordningen moderniseras och ändras. Avsikten är att ersättning i fortsättningen skall utgå, till skillnad från vad som nu är fallet, även i fall då en enskild person gör ett ingripande innan polis eller ordningsvakt kommit till platsen.

Utskottet vill i sammanhanget nämna att den som ingriper för att avvärja brott och själv blir utsatt för brott kan erhålla brottsskadeersättning.

Enligt utskottets mening får motionärernas önskemål om ökat stöd till den som ingriper vid brott anses tillgodosedda genom de ändringsförslag som aviserats av justitieministern i propositionen. Utskottet ställer sig bakom justitieministerns uttalande i propositionen att det finns anledning att anbefalla en viss försiktighet när det gäller att från enskilda personers sida ingripa i sådana fall. Det förekommer dock, även enligt utskottets mening, utan tvivel situationer där ingripanden av detta slag är klart motiverade och förtjänta av all uppmuntran.

Beträffande önskemålet i motion 814 om *ökad information* till allmänheten om förutsättningarna för enskilt deltagande vid ingripande mot brott kan nämnas följande.

BRÅ gav i december 1986 ut en rapport (BRÅ 1986:2) Bra lås och goda grannar – en handbok för brottsförebyggare. En förkortad version av rapporten finns utgiven i BRÅ:s broschyr Goda råd för brottsförebyggare. I såväl rapporten som broschyren finns utförliga beskrivningar om vad en enskild person får göra för att förhindra brott och för att försvara sig själv. Publikationerna har spritts till ett stort antal organisationer, myndigheter och kommuner m.fl.

Utskottet har tidigare uttalat att det är viktigt att allmänheten har kunskap om vilken rätt till självförsvar den enskilde har, och utskottet har därvid konstaterat att det kan vara så att allmänheten inte känner till var gränserna går i dessa fall (se JuU 1986/87:5 och 1986/87:34 s. 13 f). Utskottet hänvisade vid dessa tillfällen till överväganden av fängelsestraffkommittén i fråga om de allmänna ansvarsfrihetsreglerna och förutsatte att kommittén i detta arbete skulle komma att överväga hur allmänhetens behov av information om nödvärnsrättens innehåll och gränser kunde mötas på ett lämpligt sätt. Fängelsestraffkommitténs arbete i denna del är för närvarande i det närmaste avslutat. Utskottet, som anser det viktigt att allmänheten känner till vilka rättigheter de har i aktuella hänseenden, finner i det läge frågan nu befinner sig och mot bakgrund av det material som BRÅ utgivit, att det inte är nödvändigt med ett sådant uttalande i frågan från riksdagens sida varom önskemål framställdes i motion 814.

I motion 815 efterlyser motionären en utredning i syfte att stödja dem som ingriper för att hjälpa polisen eller på annat sätt söker förhindra brott.

Utskottet får härvidlag hänvisa till vad justitieministern föreslagit i propositionen såvitt gäller rätten till ersättning för skador som uppstått vid själva ingripandet. Därutöver vill utskottet på nytt nämna att fängelsestraffkommittén genom tilläggsdirektiv (dir. 1983:43) fått i uppdrag att se över de allmänna reglerna om nödvärn. Någon anledning för riksdagen att nu begära ytterligare överväganden i saken föreligger enligt utskottets mening inte.

Med det anförda avstyrks bifall till de här behandlade yrkandena i motionerna 804, 808, 811, 814 och 815.

I motionerna 804 och 811 väcks frågor om förbättringar av brottsoffrens situation. I motion 804 begärs att en utredning tillsätts med syfte att stärka brottsoffrens ställning. I motion 811 riktas intresset främst mot våldsoffrens situation. Motionärerna föreslår att polisen i de stora distrikten inrättar en speciell jourgrupp med uppgift att dels svara för kontakterna med brottsoffer, dels förmedla kontakter till brottsofferjourer m.m. Enligt motionärerna bör brottsoffren garanteras samhällsstöd. Samtidigt bör brottsskadelagens tillämpningsområde utvidgas.

Som utskottet tidigare uttalat är det från kriminalpolitiska utgångspunkter angeläget att på olika sätt förbättra brottsoffrens situation. Utskottet vill här hänvisa till sina tidigare betänkanden i frågan (se JuU 1986/87:22 s. 2 och där gjorda hänvisningar). Också departementschefen berör ämnet i årets budgetproposition, s. 35 ff, där hon bl.a. hänvisar till olika åtgärder som vidtagits med anledning av uttalanden i 1986 års budgetproposition.

Av den redovisning som lämnas på de nyss angivna ställena framgår att frågorna på olika sätt är föremål för regeringens uppmärksamhet. Läget för närvarande innebär i korthet följande.

Åtgärderna i den nu aktuella propositionen om utvidgad ersättning till brottsoffer enligt brottsskadelagen är ett led i dessa strävanden.

På regeringens uppdrag har BRÅ bl.a. genomfört en fördjupad undersökning rörande brottsofferjourer och behovet av psykologiska hjälp- och stödåtgärder åt målsägandena.

BRÅ har nyligen avslutat detta arbete och föreslår i korthet bl.a. följande.

- Personal inom polisen bör få större möjligheter att ägna sig åt brottsoffer. Bl.a. bör polisen informera brottsoffren om var de kan få hjälp och hur handläggningen av deras anmälan fortskrider samt vid behov ge råd om lämpliga brottsförebyggande åtgärder.
- Personal inom socialtjänst och sjukvård bör ges möjlighet att i större utsträckning än för närvarande är fallet uppmärksamma brottsoffrens problem.
- Informationen till brottsoffren bör förbättras väsentligt. Det föreslås att en myndighet, förslagsvis brottsskadenämnden, bör tilldelas ett centralt ansvar för informationsverksamheten till brottsoffer.
- Samhället bör underlätta för brottsoffren att så snabbt som möjligt få ut det skadestånd som tilldöms dem.
- En utredning om en förbättrad förmånsrätt för skadeståndsanspråk bör övervägas.
- Åklagarens insatser vad gäller skadeståndsanspråk bör ökas.
- Samhällets ekonomiska stöd till kvinnojourerna bör öka.

BRÅ:s förslag är för närvarande föremål för regeringens ställningstagande.

Som påpekats i årets budgetproposition har polisens kontakt med brottsoffer bl.a. utretts av polisberedningen (Ju 1981:02). Beredningen konstaterade i sitt betänkande (SOU 1985:62) Inriktningen av polisverksamheten att det fanns såväl behov av som utrymme för att polisen skall föra in eller mer betona ett servicetänkande som tar sikte på råd och stöd i olika avseenden åt

framför allt personer som har drabbats av brott. En sådan ordning skulle enligt beredningen innebära en förbättrad polisverksamhet och få goda effekter på polisarbetet på såväl kort som lång sikt. Departementschefen har helt ställt sig bakom beredningens förslag. Genom ett tillägg till polisförordningen (1984:730) har regeringen på justitieministerns förslag uttryckligen föreskrivit att polisen skall sträva efter att ge hjälp och stöd till dem som drabbats av brott.

Rättshjälpkommittén (Ju 1982:01) har på regeringens uppdrag undersökt hur det rättsliga förfarandet i mål om ansvar för sexualbrott har fungerat i praktiken från målsägandens synpunkt sedan nya regler i ämnet infördes den 1 juli 1984. Regeringen har nyligen lagt fram förslag till lagstiftning om målsägandebiträde (prop. 1987/88:107). Propositionen är för närvarande föremål för riksdagens prövning.

I samband med behandling i olika sammanhang av frågor rörande kvinnomisshandel och sexuella övergrepp mot kvinnor har särskilt uppmärksamats att vissa former av personförföljelse inte är ovanligt och ibland tagit sig oroande uttryck. Dessa problem har närmare belysts i en inom justitiedepartementet upprättad promemoria (Ds Ju 1987:13) Besöksförbud. Regeringen har nyligen föreslagit riksdagen att anta en lag med bestämmelser om sådant förbud. Propositionen (1987/88:137) är för närvarande föremål för riksdagens behandling.

Rikspolisstyrelsen har efter samråd med riksåklagaren och domstolsverket övervägt frågan om fördjupad information till målsägande under förundersökningen. Förslaget övervägs för närvarande i justitiedepartementet. I årets budgetproposition har justitieministern aviserat sin avsikt att en informationsbroschyr skall kunna distribueras den 1 juli 1988 då flera betydelsefulla författningsändringar som rör målsägandena kan förväntas träda i kraft.

Också när det gäller målsägandens rätt till skadestånd i anledning av brott har gjorts insatser. Således har riksdagen nyligen antagit ett förslag till ändring i rättegångsbalken beträffande enskilt anspråk vid förundersökning och rättegång. Ändringarna, som trädde i kraft den 1 februari 1988, syftar till att målsäganden lättare skall kunna få till stånd en domstolsprövning av sitt anspråk. Åklagarna har sålunda fått en vidgad skyldighet att för målsägandenas räkning föra talan om skadestånd i anledning av brott.

Som anges i årets budgetproposition har regeringen för avsikt att se över även materiella frågor på skadeståndsrättens område. Ökade möjligheter till ersättning för ideell skada övervägs, och hit hör frågan om skadestånd för integritetskränkningar på grund av brott.

Rent allmänt vill utskottet som tidigare understryka att en av de angelägnaste uppgifterna för det allmänna är att så långt som möjligt förebygga att brott begås. Ett effektivt brottsförebyggande arbete innebär också att människor i minskande omfattning blir skadade eller på annat sätt drabbade. Likväl står det klart att åtskilligt kan och bör göras för att förbättra förhållandena för den som ändå blir utsatt för brott. Denna fråga har också under senare tid ägnats stor uppmärksamhet av statsmakterna.

Som ovan framgått har också flera utredningar gjorts i avsikt att se om brottsoffrens situation kan förbättras. Många av utredningsförslagen har redan lett till lagstiftning, och några är för närvarande föremål för riksdagens

behandling. BRÅ:s fördjupade undersökning om brottsoffrens situation är nu föremål för regeringens ställningstagande.

I det läge som frågan om en förbättrad situation för brottsoffren befinner sig anser utskottet att det inte nu är aktuellt att begära ytterligare en utredning i saken. Utskottet avstyrker därför bifall till motion 804 i denna del.

Utskottet vill beträffande önskemålet i motion 811 om att polisen skall vara en förmedlande länk mellan brottsoffer och andra samhällsmyndigheter anföra följande. Enligt 3 § polislagen (1984:387) är polisen skyldig att samarbeta med andra myndigheter och organisationer vilkas verksamhet berör polisverksamheten. Särskilt åligger det polisen att fortlöpande samarbeta med myndigheter inom socialtjänsten och snarast underrätta dessa om förhållanden som föranleder någon åtgärd av dem.

När det gäller önskemålet om garanterat samhällsstöd vill utskottet utöver vad som anförts i det föregående understryka att, allmänt sett, socialtjänsten inom kommunerna har huvudansvaret för stöd och hjälp till brottsoffer. Enligt 10 § socialtjänstlagen (1980:620) kan bl.a. kontaktperson förordnas med uppgift att hjälpa den enskilde och hans närmaste i personliga angelägenheter. Här vill utskottet påpeka att BRÅ nyligen, som ovan anförts, föreslagit att både sjukvård och socialtjänst bör få ökade skyldigheter att hjälpa brottsoffer. Då BRÅ:s förslag för närvarande är föremål för regeringens ställningstagande ser utskottet inte anledning till något särskilt uttalande i frågan från riksdagens sida. Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion 811 i denna del. Detta gäller även yrkandet om utvidgning av brottsskadelagens tillämpningsområde som får anses tillgodosett genom förslaget i propositionen.

Utvidgad rättegångshjälp beträffande brottsskadestånd

I motion 709 begär motionärerna att en utredning tillsätts med uppgift att förbättra rättegångshjälpen beträffande brottsskadestånd. Motionen är skriven bl.a. mot bakgrund av de nyligen genomförda ändringarna i rättegångsbalken där åklagarens skyldighet att för målsägandens räkning föra talan om enskilt anspråk vidgades. Enligt motionärerna bör denna skyldighet ytterligare utvidgas till att avse inte bara skadestånd på grund av brott utan även skadestånd i anledning av brott.

Mål vid de allmänna domstolarna som rör civilrättsliga anspråk behandlas i princip enligt rättegångsbalkens regler för tvistemål. Det gäller även mål om enskilt anspråk – anspråk på skadestånd – i anledning av brott. I 22 kap. rättegångsbalken finns emellertid regler om att enskilda anspråk av detta slag kan handläggas i samband med talan om ansvar för brottet.

Talan om enskilt anspråk kan alltså föras i samband med åtal (22 kap. 1 § RB). Talan väcks enligt huvudregeln genom ansökan om stämning. Sedan åtal har väckts kan i vissa fall talan om enskilt anspråk väckas utan en formell stämningsansökan, om rätten medger det (45 kap. 5 och 6 §§ RB). I en rättegång i vilken ansvarstalan förs kan i princip alla slags anspråk som har brottet som utgångspunkt tas upp till gemensam prövning (22 kap. 4 § RB).

I 22 kap. RB talas om anspråk "i anledning av brott" och anspråk "på

grund av brott". Till anspråk i anledning av brott hänförs alla slags enskilda anspråk som har något samband med det påstådda brottet, vare sig anspråket riktar sig mot den tilltalade eller mot någon annan och oavsett om grunden för talan är begränsad till själva den brottsliga gärningen eller omfattar ytterligare rättsfakta.

Med anspråk "på grund av brott" i 22 kap. 2 § RB avses endast anspråk av målsäganden (eller av någon som övertagit anspråket) som är riktat mot den tilltalade och som grundas enbart på den brottsliga gärning som läggs den tilltalade till last. I dessa fall är åklagaren skyldig att på begäran av målsäganden i samband med åtalet förbereda och utföra även talan om det enskilda anspråket om brottet hör under allmänt åtal. Åklagarens skyldighet att utföra målsägandens talan härvidlag har nyligen utvidgats och gäller nu om det kan ske utan väsentlig olägenhet och målsägandens anspråk inte är uppenbart obefogat (se prop. 1987/88:1, JuU 14, rskr. 81).

Utskottet vill här nämna att begreppen "i anledning av brott" och "på grund av brott" utförligt har behandlats och diskuterats i lagförarbetena och den juridiska doktrinen. Här kan hänvisas till proposition 1942:5 s. 201 ff (lagrådet), Boman, SvJT 1967 s. 81 ff, Olivecrona, Rättegången i brottmål enligt RB, 1968, s. 323 ff, Ekelöf, Rättegång II, 1977, s. 164 ff, och Gullnäs m.fl., Rättegångsbalken I, 22:3 ff. Det kan också hänvisas till proposition 1969:114 och 1LU 1969:48, SOU 1982:26 s. 80, 279 ff och 409-417 samt proposition 1986/87:89 s. 96 f.

Regleringen av åklagarens skyldighet att utföra talan om enskilt anspråk bygger enligt utskottets mening på en rimlig avvägning mellan bl.a. de rättegångstekniska och processekonomiska intressen som här berörs. Även om utskottet ser positivt på strävandena att på olika sätt underlätta för brottsoffren och förbättra deras processuella ställning, är utskottet inte berett att i detta sammanhang förorda att denna avvägning, på sätt som förordas i motionen, rivs upp med de delvis svåröverblickbara konsekvenser detta skulle föra med sig. Härtill kommer att åklagarnas skyldighet att bistå målsägande som ovan nämnts helt nyligen utvidgats väsentligt. I avbidan på en närmare analys av utfallet av den reformen saknas därför enligt utskottets mening skäl till någon sådan riksdagens åtgärd som föreslagits i motionen.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen antar det genom proposition 1987/88:92 framlagda förslaget till lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413), dock med den ändringen att till ikraftträdandebestämmelsen fogas följande text:

De nya bestämmelserna tillämpas även i fråga om skada som inträffat dessförinnan.

2. beträffande *ingripanden vid brott*

att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Ju804 i denna del (yrkande 17 delvis), 1987/88:Ju808, 1987/88:Ju811 i denna del (yrkande 2 delvis), 1987/88:Ju814 i denna del (yrkande 3) och 1987/88:Ju815.

3. beträffande *brottsoffrens situation*

att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Ju804 i denna del (yrkande 17

4. beträffande *utvidgad rättegångshjälp beträffande brottskade-
stånd*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju709.

Stockholm den 12 april 1988

På justitieutskottets vägnar

Karin Ahrland

Närvarande: Karin Ahrland (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Björn Körlof (m), Helge Klöver (s), Gunilla André (c), Ulla-Britt Åbark (s), Sven Munke (m), Hans Göran Franck (s), Birthe Sörestedt (s), Bengt-Ola Rytta (s), Göran Magnusson (s), Eva Johansson (s), Lars Sundin (fp), Jerry Martinger (m) och Ingbritt Irhammar (c).

Särskilt yttrande

Karin Ahrland (fp), Björn Körlof (m), Gunilla André (c), Sven Munke (m), Lars Sundin (fp), Jerry Martinger (m) och Ingbritt Irhammar (c) anför:

Vi vill i anslutning till behandlingen av detta ärende erinra om att vi tidigare i olika sammanhang (se t.ex. JuU 1986/87:5 och JuU 1986/87:22) understrukt att en av de mest angelägna uppgifterna för det allmänna är att så långt möjligt förebygga att brott begås. Ett effektivt brottsförebyggande arbete innebär också att människor i minskande omfattning blir skadade eller på annat sätt drabbade. Vi har också understrukt att åtskilligt måste göras för att förbättra förhållandena för den som ändå blir utsatt för brott. Varje individ har därvid lika stort intresse av att känna stöd från omgivningen och offentliga organ, och detta bör också kunna påräknas. Vi har vidare understrukt behovet av en snabb och radikal förbättring av ersättningsmöjligheterna enligt brottskadelagen även i frågan om nödvärnsfall. De åtgärder som efter upprepade förslag från de borgerliga partierna nu börjat vidtas är därför välkomna. Regeringen aviserar ytterligare förslag grundade på den utredning som brottsförebyggande rådet (BRÅ) nyligen genomfört. Den allmänna inriktning BRÅ-förslagen har ligger väl i linje med de motionskrav som vi framfört. BRÅ:s förslag är emellertid inte färdigberedda i regeringskansliet. Innan regeringen avlämnat sina detaljerade förslag ter det sig därför inte rimligt att nu reservera sig till förmån för våra motioner. Frågan om att stärka brottsoffrens ställning i olika hänseenden är så angelägen att den bör ges hög prioritet. Vi förutsätter därför att regeringen skyndsamt bedriver arbetet med att överväga de förslag om en ytterligare stärkt ställning för brottsoffren som brottsförebyggande rådet nyligen lagt fram för regeringen.

